Малюнок на одну дію

ДІЙОВІ ЛЮДИ

Савка — чоловік літ під 40.

Василина — його жінка.

Олена — їх дочка, дівчина на первій порі дівування.

Тиміш — парубок.

Дід з клепачкою.

За коном — хлопці та дівчата.

Іноді чути співи, музики, вигуки, сміх.

І

Сільська чепурненька хата. Вікно, призьба, двері. Збоку садок. На призьбі сидять Василина й Олена.

Олена (лукаво). Мамо, мамо!

Василина. Чого, дочко?

Олена. Скільки буде оце мені років?

Василина. Скільки років? (Думає.) В Петрівку оце, мабуть, вісімнадцять піде — ось скільки тобі років! О цій порі я вже дівувала, а ти досі, мабуть, думаєш, що ти маленька?

Олена. Чому ж ви мені нічого не кажете, мамо?

Василина. Що ж тобі казать?

Олена. То я велика вже, мамо?

Василина. Сама про це мусиш знати.

Пауза.

Олена (соромливо). Мамо, мамо, я хочу вам щось казати.

Василина. То й кажи.

Олена. Може, вже мені на вулицю ходити можна?

Василина (сміється). Бач, куди вона хилить, а я собі й байдуже. Хай же тобі, дочко, про це ще й не сниться!

Олена. Чого, мамо?

Василина. Батько не пустить — того.

Олена. А тато про це й знати не будуть. (Тулиться до матері. Гаряче.) Мамонько, голубонько, пустіть. Он Маруся і Одарка ходять уже, а я ж однолітка з ними. Уже й парубки сміяться з мене починають. Кажуть, що мене і досі кашею годують молошною. Мамо, пустіть!..

Василина (нерішуче). Ну, та нехай же побачимо.

Олена. Сьогодні пустіть!

Василина. Тай чого це тобі так приспіло?

Олена. Бо вже мені переказували і вчора, і сьогодні, щоб виходила. Одарка казала, що зайде по мене. Кажіть, мамо, можна? (Зазирає пильно в очі, далі радісно.) Пустили, пустили!

Василина. Ще побачимо, що батько скаже.

Олена. Ні, ні, годі вже — татові про це байдуже, аби ви пустили. (Віддихає з полегкістю.) Ох!.. Пустили... (Після паузи, жартівливо.) Мамо, мамо, навчіть мене чарувати!

Василина (здивовано). Як ти сказала? Чи ти в своїй льолі, дівко! Що це в тебе мати чарівниця яка чи відьма?.. Дивись, що вигадала, вражого виводу дитина!

Олена. Та ви ж таки, може, од старих людей що-небудь чули.

Василина. Старі люди, дочко, багато дечого накажуть, та хіба всьому тому і віри йняти? А я так думаю — коли в тебе ні вроди ні вдачі, то й чари не поможуть. Я тобі краще нараю: коли помітиш, що парубок оком на тебе накидає, не липни до його зразу. Не роби так, як, буває, інші, що тільки парубок моргне їй, вона вже й лапки покладе. Покине, сучий син. Походить трохи та й покине. Та ще часом і насміється. Ти роби так, дочко: коли побачиш, що він до тебе ближче, ти од його дальше. Раз подивися привітненько, а двічі нелюбо, коли вийди до його, а коли й ні. Поводи його так довгенько, а як добре вивіриш, що він тебе не дурачить, отоді кажи йому правду. Отак треба з ними. (Пауза.) Ну, а тепер признавайся по правді: принадила вже собі якого чорнявого? Чи, може, тобі більше до вподоби білявий?

Олена (соромливо). Мм... бач, які ви...

Василина. Аж правда — білявий більше до мислі? Бач, і не ворожка, а вгадала. Тільки скажи йому, щоб так більше не робив!

Олена (стурбовано). Як, мамо?

Василина. Ось батько іде, нехай розкаже як.

II

Із-за хати виходить Савка в кожусі наопашки.

Савка. Олено, загнала корову?

Олена (швидко). Загнала, тату.

Савка. Гляди! (Позіхає й потягається.) Ех!.. Ти, Василино, завтра не буди мене рано. В церков, хай бог простить, не піду. Хоч раз на тиждень висплюся до ладу.

Василина. Савко!

Савка (позіхаючи). Чого?

Василина. Та не дери рота, іди сядь сюди!

Савка. Аякже! Тут ось очей не роздеру ніяк, які вже там у ката посиденьки. (Люто позіхає.)

Василина. Та хіба ж уже і якої часинки не здолаєш посидіти? Та виспишся ще. (Сміється.) А, леле!

Савка. От ти віри не ймеш, а я тобі правду кажу: оце упав би на колючки та зразу й заснув би!

Голос за коном: "Олено, Олено! Вийди мерщій, щось скажу-скажу-у!" Олена швидко зіскакує з місця, щось швидко шепче матері на вухо.

Василина (голосно). Спитайся в батька!

Савка. А що там таке?

Василина (сміється). Та я вже не знаю, як і казати. Нашій дівці, бач, притьмом забажалося на колодку, так оце ждемо, щоб ти, старий, поблагословив дочку на дівування.

Савка (здивований). На колодку? Ось як піду я в хату та візьму батіг довгий, то так поблагословлю, що зразу де та й охота дінеться. Дурний якийсь вигадав ті гулі проти ночі! Спати! (Зразу щось пригадавши.) О, бач, я був і забувся уже: тут ось така трапилась морока, що не знаю вже, яку й раду дамо їй!

Василина. Яка морока?

Савка (сідає). Одколи живемо ми на цьому подвір'ї, не було ще помітно, щоб тут водилося що-небудь, а тепер чи не доведеться посвячувати і двір, і хату.

Василина (прикидається здивованою). От нехай бог милує, хіба що?

Савка. Невідома його знає, що воно таке завелося в нас. Оце іду спати, то вже й боюся: вчора давило щось уночі.

Василина. Чи ти бачив таке! Як саме?

Савка. А ось як: цеї ночі душно мені стало в хаті, я встав, пішов у двір. Ляжу, думаю, на возі, там не так парко.

Василина. Ну, ну! Я чула, як ти виходив.

Савка. До воза — а на возі, бачу, лежить уже наша Оленка. Чого це ти тут умостилась? Кажу їй: іди краще в хату. Одіслав її в хату, а сам ліг на її місце. Задрімав. Аж чую, шамотить щось до воза; підійшло, давай кожуха розкривати. Розкрило кожуха, далі починає лапою шарудіти по виду, поводило по лобі, по губах, по бороді, налапало вуса та як не чкурне од воза, тільки бур'ян зашумів.

Василина (здивовано). Людина чи тварина яка?

Савка. Скидається ніби на людину.

Василина. Та що ж воно за потороча? Це чисте диво!

Савка. Та то ще не диво, а ось що диво: чорнобрива, вража потороча, ще й на козирку квітка! Тимоша, Бондаренкового парубка, знаєш? Капля в каплю до його схожий.

Василина сміється. Олена схоплюється, як вітер, тікає. Савка ловить її за руку.

Зажди трохи, дочко! Слухай, Олено, щоб мені отого казна-чого і в заводі не було! Чуєш? А то будеш ночувати в мене в коморі під замком. І сорому тобі немає! Тільки почала з печі злазити, вже парубків принаджуєш?

Олена (пручається в руках у батька, затуляється рукою). Одчепіться од мене з своїми парубками: вони мені потрібні дуже... Пустіть!

Савка. Отож зараз мені іди в хату та лягай спати. Так воно буде краще.

Олена (ідучи в хату). Завтра з хати увесь день нікуди не піду, ні їсти, ні пити не буду. (Пішла.)

Савка. Хай нам од того погіршає.

III

Василина. А я так гадаю: стала на порі — хай дівує, хай своє одгулює. Тільки ж того й свята заживеш, тільки й розкошів зазнаєш, що в тому дівуванні.

Савка. Коли ж вона у нас іще зовсім дитина; ти поглянь на неї: рученята як цівки; сама, як скрипка, а почне ще на вулицю ходити, то й зовсім знидіє. Почнеться оте вечірнє стояннячко та північне обніманнячко, а світовеє прощаннячко, то й зовсім задурить воно собі голову.

Василина. Дівчина, як теє пиво, почало шумувати — не борони: швидше вишумує.

Савка. Успіє ще! І нашумується, й награється... А ти краще тепер наглядай за нею, щоб із того запалу воно біди собі не набігало.

Василина. Пусте.

Савка. Воно ж ходить тепер як шалене, себе не почуває.

Василина. Вона у нас сумирна.

Савка. Кажуть — тиха вода греблі рве.

Василина. Ти казна-що говориш!

Савка. Отож дивися: що трапиться, обох із дому вижену — і дочку, і матір.

Чути з вулиці вигуки і співи.

IV

Виходить дід Северин, тихо настукуючи в клепачку. Побачивши Савку й Василину, починає голосно гомоніти через вулицю.

Дід Северин. Наробиться, на сонці напечеться, насилу ноги додому приволоче; тільки ж вулиця загомонить, то де тая в його й сила візьметься: так немов і не ходило й не робило! (Слухає.) Бач, бач, якої затинають? Всі разом — і хлопці, й дівчата! А припізніє, то й піде ще паруваннячко. Постановляться проти місяця, посплітаються руками та й манячать, як примари, як стовбури на пожарині. І хоч би що-небудь там говорили, мовчать та на небо торопіють. Мов по зорях читають. Отак до самісінького ранку.

Василина (голосно). Своє минулося, то й забулося. Може, теж колись по зорях читали. Чи так, діду Северине?

Дід Северин (підбадьорюється). Хе! Чому ні? Парубкував і я колись; і гуляли, і витівали.

Савка. Наше минулося.

Дід Северин. Було... Тепер минулося, уже немає. Одшуміло, одгриміло та й затихло. Тепер уже тільки-тільки мріється, як отой сон минущий. (Пішов, клепаючи і гомонячи.) Пішли наші літа, як вітри круг світа... А гуляти — чому не гуляв! Еге! Чи гуляв іще хто другий-так, як цей дід Северин... (Зникає.)

V

Василина. І як же ті літа швидко минають. Іще мені самій теє дівування перед очима: не згляділась, як і дочка виросла.

Савка. Шкода вже нам молодіти, старенька моя!.. (Жартом обгортає жінку.)

Василина (сміється). Ось геть! Дивись, що вигадав, старе луб'я. (Пригортається до його.)

Савка. Тепер луб'я, а колись було й голуб'я. Пам'ятаєш оту калину, що на леваді?

Василина (трохи соромлячись). Та вже ж...

Савка. Не забула, що тоді казала мені?

Василина. Дурна була.

Савка (встає). Отож-бо то й є!..

Василина. Та сиди, тобі кажу! Що тобі станеться, як трохи не доспиш?

Савка. Сиди не сиди, одначе того, що минуло, не вернути. Ні-і, не так воно поминуло. (Зітхає.) Дядько Матвій співає, як тільки вип'є чарку. (Наспівує стиха.)

Ой ви, слуги молодії,

Беріть коні воронії,

Доганяйте, повертайте

Літа молодії...

(Далі додає словами. Каже.)

Ой догнали літа мої

На кленовому мості:

"Ой верніться, літа мої,

Та хоч до мене в гості..."

Не вернемось, кажуть, не вернемось... забули й до кого... Отак-то, моя мила!

Василина (встає, зітхаючи). Ой ти, старий та бородатий!

Недалеко од двору чути парубоцький кашель: "А-хи!"

Савка. Чуєш? Ось хто цієї ночі спати не буде. Де ж то він тут принаду почув?

Василина (швидко). Стій, часом чи не до нашої? Ану, сховаймося.

Ховаються в сіни, прислухаються.

VI

До воріт виходить Тиміш з квіткою на козирку, кашляє. Савка виходить із сіней, непомітно підходить до воріт.

Савка. Чи не застудився оце ти, Тимоше, що кашляєш раз по раз?

Тиміш (придивляється). Либонь, дядько Савка. Добривечір, дядюшко! З святим вечором!

Савка. Дякую, дякую. Кажу: чи не занедужав оце ти, Тимоше, що так гірко кашляєш?

Тиміш. Та, мабуть, таки трохи застудився. Копав я сьогодні рівчак на городі та, угрівшись, випив кухоль води холодної, то оце, мабуть, од того і кашель напав. (Стиха покашлює.)

Савка. Ну, то й чого б ото я, кашляючи, з дому виходив.

Тиміш (підходить ближче). Це я, бачте, навідався був на вулицю,— коли ж там парубки таке витівають. Музики, співи проти неділі заводять. А я собі парубок смирний... думаю: вернуся я краще додому, висплюся добре, а завтра до церкви піду.

Савка. Ну, а ти ж, Тимоше, не забув хоч стежки до церкви?

Тиміш. Е, ні, цього не кажіть! Я змалку любив ходити до церкви.

Савка. Горобців у дзвініці драти?

Тиміш. То тільки раз і було так, хлопці підмовили, а я сам плохий. Та хіба ж ви мене не знаєте? (Достає тютюн.) Може, дядьку, покуримо, ось у мене свіженький тютюнець.

Савка. Сховай, козаче, свій тютюнець, бо не буде діла.

Тиміш. Як саме?

Савка. А так: дочку в хату загнав, а воза в клуню закотив.

Тиміш. Якого воза? Що це ви кажете?

Савка. А як лягаю спати, то ще й дрюка кладу коло себе.

Тиміш. Про що це ви?

Савка. Про те ж таки, що й ти знаєш.

Тиміш. Щось ви говорите таке, чого я ніяк не врозумію. Мабуть, краще я піду собі. Добраніч!

Савка (сміється). Іди здоровий!

Тиміш (обійшовши далі, ніби сам до себе). Бач, які порядки вже заводяться! Роби цілий тиждень як віл, а прийде свято, то ще тобі й гуляти не вільно. Ні, так воно не буде!

Савка. Ну, вже ж так, як і ти думаєш, мабуть, не буде.

Тиміш (уперто). Побачимо.

Тиміш пішов. Савка зачиняє ворота, далі позіхає і йде в сіни. Зачиняє двері. Чути, як гуркотить засув.

VII

Чути з різних кутків співи по селу. Іноді вириває́ться молодий гомін, парубочі гуки. В гомін уплітається клепачка. В хаті тихо прочиняється вікно, з його визирає Олена, схиляє голову на руку.

Олена (говорить до матері, що десь у хаті). Чого вам, мамо? Ну, й що ж робити маю, коли мене й сон не бере. (Крізь плач.) Ой мамо моя, матусенько, коли б же ви знали, як то тяжко той вечір сподіваний утеряти. Та коли б ще ви знали, який же то вечір! Сьогодні обіцялся надійти з Брусової на вулицю Олекса з скрипкою, з Поливчаного Павлик із бубном. Наталя казала, що одягнеться за циганку та ворожити всім буде. Всі подружечки будуть гуляти, будуть співати, а ти, Олено, коло

вікна сиди та рукавцями тільки сльози витирай. Жмінька того віку дівочого, та й того не дають прожити вільно. Чи я ж у вас неслухняна, а чи я лінива? Чи я у вас наймичка? Чи я у вас у черниці наречена? Чи, може, десь долі я у вас не маю...

Чути музики.

(Раптом кидається, радісно.) Ой мамцю, музики! (Приграє губами, робить плечима рухи, ніби танцює.) Ой мамо рідненька, ой пустіть же мене, та ще й швидше, бо як не пустите, то серце моє розірветься на дві половини! Ой-ой-ой!.. (Схиляє голову. Пауза. Переговорює матір.) Дурна! Завжди я у вас дурна! Ні, бачу, не шкода вам своєї дитини! Колись, може, і згадати буде нічим своє життя у батька. І не сходила гарно, і не згуляла вільно, тільки наробилась та нагорювалася... Ех, та що й казать. (Тихо приспівує тієї пісні, що десь на вулиці співають.)

Чорноморець, матінко, чорноморець...

(Гірко.) Мала ще ти, кажуть!.. За плугом ходити — не мала, а на вулицю погуляти — мала... Бач, яка правда на світі. (Зітхає.) Ну, дарма... Мабуть, уже мені така судилася доля, щоб мій вік молодий проминув марно. Одягнуся в чорне,— піду в черниці запишуся. Або простуджуся та й кашляти буду. (Крізь сльози.) Буду кашляти та марніти, а далі умру...

Співає соловей.

(Прислухається, далі радісно.) Мамо! Мамо! В Матвієвому саду соловейко співає. (Пауза.) Сплять уже... (Схиляється на руку, слухає соловейка, передражнює його.)

VIII

До вікна крадучись підходить Тиміш. Побачивши його, Олена полохається, далі махає йому руками, щоб не підходив. Тиміш манить її

рукою, киває в той бік головою, звідки чути співи. Олена крутить головою, що не можна.

Тиміш (тихо). Ходім.

Олена (теж тихо). Не можна.

Тиміш. Чому?

Олена (вигинається з вікна, тихо, але виразно). Не пускають...

Тиміш. Хлопці й дівчата казали, щоб я без тебе й на вулицю не вертався! Я і вчора приходив по тебе.

Олена (зітхає). Не можна.

Тиміш. Ну, то і я не піду без тебе. (Підходить ближче, бере її за руку, далі за другу.)

Олена. Ой, не тисни дуже! Це, мабуть, ти скучав за мною?

Тиміш. А то хіба ні? Третій вечір, як бачив.

Олена. А дуже скучив?

Тиміш. Як скучив! (Через її плече зазирає в хату.) У вас сплять уже?

Олена. Сплять.

Тиміш. Ось як. (Цілує її.)

Олена. Ой лишенько! Тимоше, це вже ти й цілуєш мене?

Тиміш. А хіба не можна?

Олена. Бач, який ти...

В хаті мов щось тріснуло — зводить лемент Василина.

IX

Василина. А, трясця ж вашій мамі з такою роботою...

Олена (сполохано одпихає Тимоша). Мати! Мати проснулися, тікай швидше!..

Тиміш ховається за стіну, випускаючи її руки з своїх.

(Голосно до матері.) Хто ж тут такий? Нікого немає. (Пауза.) О, таке й вигадаєте: "Цілувалися"... То, може, вітер... то лист... то, мамо, вітер листом має! (Пауза.) Ну, самі дивіться. (Дає ознаку Тимошеві, щоб ховався.)

Тиміш трохи одсувається од вікна, тулиться до стіни. Олена ховається в хаті, на її місці з вікна вихилилась Василина.

Василина. А де це тут той вітер, що дівчині не дає спати? (Побачивши Тимоша.) О, а це ж що за почвара сидить під хатою?

Тиміш. Я собі прохожала людина: сів трохи спочити.

Василина. А не пішов би ти, прохожала людина-парубче, з-під вікна під три вітри? Бо як візьму рогач та займу з-під хати, то й куди тікати не втрапиш!.. Чого тобі треба тут? Що ти забув у нас? Немає тобі іншого місця сісти?

Тиміш. Це, бачте, так ваша хата, тіточко, мені вподобалась; іду собі, дивлюся: хатиночка, як лялечка, біленька, веселенька, думаю собі — дай я посиджу трохи коло цієї хорошої хати.

Василина (здержуючи усмішку). Бач, яка лисичка. Іди ж ото і не базікай мені отут! Не вспів слова сказати дівчині, та вже й із цілуванням липне! Що це вона, обцілована в мене, чи як? Не годиться, батьків сину, так робити. Де це так добрих батьків діти гуляють?

Тиміш. Тіточко, що-бо ви кажете! Та я й слухати соромлюся, як ото хто про цілування говорить! То ж од бога гріх, од людей сором. Хіба ж я цього не знаю! Та коли я що або що...

Василина (не втерпівши, сміється). І де воно зародилося отаке?

Тиміш (улесливо). Тіточко, пустіть!

Василина (набирає суворого вигляду). Кого? Куди?

Тиміш. Може, ви гадаете, що в нас на вулиці яка пустиня. У нас, тітко, немає того, як буває в інших: щоб пустощі заводили або плескали непотрібне. Поспіваємо трохи, потанцюємо та й спати ідемо. (Швидко.) У нас, тіточко, вже й скрипочка є!

Василина (зацікавлена). Ну? Вже десь і на скрипку розжилися?

Тиміш. Там скрипочка, тітко, скрипочка! Як душа! Як заграє дрібнісінько та тонісінько, то всього тебе і підіймає, так і тягне до танку!

Василина (міняючи голос). Слухай, Тимоше, я чула, що ти до танців майстер?

Тиміш. І до роботи!

Василина. Про роботу я вже не питаю! То оце я й кажу... (Несподівано жартівливо.) Чи не затанцював би ти мені якої? Люблю, як хто хороше танцює!

Тиміш (швидко). Добре, а тоді пустите?

Василина. О, ти вже зараз і договорятися. Треба ж спершу побачити, а може ж, і не варт буде!

Тиміш. То як же його без музиків?

Василина. Та кат його бери, хоч і без музиків!

Тиміш приграє на губах і танцює. Василина дивиться, милується.

Тиміш (скінчивши танок). Ху!.. (Витирає піт.) Ну, тепер пустите?

Василина (подумавши). Ні, не пущу! Приходь завтра, хай іще Савка побачить... (Регоче.)

Тиміш. Тьотю, ви ж обіщались!

Василина. Що? Та довіку цього не буде, щоб я сама дочку гулять до парубка посилала! Що це ти, схаменися! А ще розумний, кажуть!

Тиміш. Пустіть, тьотю, а то не піду звідціля!

Василина. Хоч до самісінького ранку сиди, не пущу.

Тиміш (загрозливо). Ой дивіться, тьотю! Краще пустіть без клопоту!

Василина (позіхає). Нема! Нема в мене дочок для тебе! Іди й голови моєї не мороч. (Зачиняє вікно.)

X

Тиміш сідає на призьбі, стиха насвистує, щось думає. Далі рішуче встає, підходить до вікна, з осторогою прочиняє його.

Тиміш. Ви ще, тітко, не заснули? Оце ж і мені чогось не спиться. (Позіхає.) Хочете, я скажу вам казку. Ось слухайте: був собі чоловік та жінка і була в їх дочка. Ось виросла тая дочка, треба вже їй гуляти, а її не пускають... Одного вечора дочка й каже матері: пустіть мене, мамо, на колодку, бо вже мене дівувати кличуть. А мати й каже: не пущу я тебе гуляти, іди краще до хати та лягай спати. Так. Полягали вони спати... (Таємничим голосом.) І що б же ви думали собі, тіточко,— не докажу вже, як воно саме сталося, тільки до самого божого світанку ніхто в їх і очей не зводив...

З вікна швидко висовується рука з деркачем.

(Ухиляється.) Це вам, тітко, мухи спати не дають? І що це за диво, що вам не спиться та й не спиться! Чи не з очей це вам сталося? Ось давайте, я вам пошепчу, бо я трохи перейняв од баби Мар'яни. (Схилившись над вікном, починає одшіптувати.) Кури-кури рябенькі, у вас голови маленькі, а в роженої й хрещеної раби божої Василини голова велика. Скрикніть ви сон із усіх сторон на рожену й хрещену... (Спиняється, прислухаючись до перегуків, що долітають із вулиці; одходить од вікна, слухає зацікавлений.)

Перегуки починаються десь далеко з вулиці, наближаються до Савчиної хати. Спершу нерозбірні, далі ясніші.

Здалеку: "Передай... кана-ат... через двадцять ха-ат!.." Ближче: "На чию?"

Здалеку: "На Савчину, на Щербинину!"

Ближче: "А про що саме?"

Здалеку: "Нехай дівчини на печі не ховає та до нас на вулицю пускає!.." Далі починає в свою чергу ближчий голос: "Передай канат через двадцять хат..."

Тиміш. На чию?

"На Савчину, на Щербинину!"

Тиміш. Про що саме?

"Нехай дівки на печі не ховає, швидше на вулицю пускає!.."

Тиміш. Передаю!.. (Швидко підходить до вікна, починає галасувати.) Тітко, чуєте, тітко-о! Ось слухайте, яка на вас іде слава! Тітко, го-ов!..

XI

Виходить із-за хати Савка, заспаний, за спину ховає батіг.

Тиміш (швидко одходить од вікна). О, вже й дядько Савка встали! Завтра ж неділя, чого це ви так рано схопилися?

Савка (протираючи очі). Ну, кажи, чого тобі треба тут?

Тиміш. Нудно, дядюшка, самому отут сидіти, то я собі й гомоню, щоб не задрімати.

Савка. І довго оце ти будеш тут сидіти?

Тиміш. Оце ви вийшли, спасибі вам, то я ще побуду.

Савка. І довго?

Тиміш. Дасте сірника, то й до ранку просиджу.

Савка (раптово кидається на нього з батогом). А цього ти не покуштуєш іще?

Тиміш (метко одхиляється). Е, ні, це ви дурно турбуєтесь! (Сміється.)

Савка (осміхнувшись). Меткий, вражий хлопець! (Міняючи голос.) Іди, Тимоше, сюди, я маю тебе щось питати.

Тиміш. Кажіть, я й звідціля почую.

Савка. Батько ходив до економії?

Тиміш. Ходили.

Савка. І що ж — узяв?

Тиміш. Три десятини.

Савка (підступаючи ближче). По тринадцять?

Тиміш. По одинадцять.

Савка (наближаючись знову). Бач, я ж казав, що немає чого хапатися.

Тиміш (одступає назад, сміється). Ой і хитрі ж ви, дядьку, тільки не на того напали: я й думку вашу знаю! (Іде з двору.)

Савка. Зажди, я ще скажу тобі щось!

Тиміш. Хай уже краще другим разом.

Савка. Ну, іди ж ото, вражий сину, та й не оглядайся!

Тиміш. Не журіться, я далеко не зайду.

Савка. Слухай, Тимоше, кажу тобі без жартів, дай нам спокій! Та того, що ти загадав, не буде. Правду кажу! А то щоб ми ще й не посварилися з тобою!

Тиміш. Буде чи не буде — побачимо далі. (Пішов.)

XII

Савка (довго й люто позіхає, крутячи незадоволено головою). Ху! І де ти в лихої години взявся, бусурменський парубче!.. Так же був заснув... (Новий наступ позіхот, ще лютіших.) Сказився б ти йому, вражий сину.

Чути парубочі вигуки:

(Прислухається.) Та й ні втоми їм, ні угаву немає! (Зіває як не перерветься.) Тьху! (Пішов.)

З гамору десь вирива́ється на селі пісня-дует:

Ой у полі вітер віє,

А жито половіє,

Що парень дівчину вірнесенько любить,

А зайнять не насміє...

Щебечуть солов'ї.

XIII

Виходить Тиміш із опудалом. Становить його проти вікна, чіпляє до його папір і починає на два голоси розмову.

Тиміш. Добривечір!

— Здорові.

— А чи тут живе Савка Щербина?

— Тут, а нащо він вам?

— Коло млина у нашому Брусові була оце рада — парубків та дівчат громада. Розмовляли, дивувалися, що всі дівчата на вулиці, а Щербининої Олени немає. Писарів скликали, на папері писали, до Савки Щербини пересилали: дядюшко Савко, ще й ви, тітко Василино, дівчини Олени не баріть, не гайте, на піч не ховайте, до нас швидше на вулицю пускайте, бо як не будете дівчини на вулицю пускати...

XIV

У вікні з'являється Олена.

Олена (швидко махає рукою, щоб тікав). Тимоше, Тимоше!

Тиміш. Чого, Олено?

Олена. Тікай швидше... (Побачивши опудало.) Ой лишечко, яке страшне!.. (Знову першим голосом.) Тимоше, Тимоше, ховайся швидше, бо мати вхопили рогач та побігли в комору будити батька! Швидше!..

Тиміш. Куди ж мені ховатися?

Олена (махає рукою). Швидше, швидше! Бо йдуть уже! (Сама ховається в хаті.)

Тиміш озирається навкруги, далі лізе у вікно, в хату.

(В хаті.) Куди це ти?! Ох, мені... А лишенько!

В хаті чути сміх, далі затихає.

XV

Із-за обох боків хати викрадаються Савка й Василина. Савка з батогом, Василина з рогачем. Зразу кидаються до опудала, далі мовчки спиняються перед ним.

Василина. Що воно за мара!..

Обоє розглядають опудало.

Савка. Чи в шинелі, чи в сюртуці...

Василина. І бриль на голові.

Савка. Ще й бриль цілісінький.

Василина. Чи не з панського саду це він його пририпив? (Критично оглядає опудало.) Який... (Сміється й штовхає його рогачем.) Ану, дядьку, повернися!

Тиміш (із хати). Там отой чолов'яга бумагу приніс до вас...

Савка (б'є об поли руками). Чи ти бачила отаке? Вже і в хату зашився!

Василина. Оце так! (Біжить у хату.)

Савка (швидко). Зажди, Василино, не так: стережи його коло вікна, а я побіжу в хату!..

Побіг у хату; у вікні з'являється Тиміш; Василина заміряється рогачем. Тиміш ховається. Стукає другим вікном, що за рогом хати. Василина біжить туди. Тиміш знову з'являється в першому вікні, вискакує з хати, тікає.

Василина. Ох ти ж сибірний!..

XVI

Савка (вибігає з хати). Що, втік?

Василина (здивовано). Як він утік — я й сама не знаю!..

Савка (сердито). А де ж твої були очі на той час?

Тиміш (схилившись на тин, спокійно). Та не сваріться, я тут — осьдечки!

Савка (люто). Тимоше! Іди геть, бо погано буде!

Тиміш. Та що вже буде, те й буде, а я ще ось думаю музики сюди гукнути.

Василина (сміється). Що ти вдієш із таким сибірним парубком!

Савка (до Василини). А ти й рада! Їй смішки! Коли б узяв оце не дочку, а тебе міряти батогом!..

Василина. Тю на тебе — за що?

Савка. Оце моє діло за дочкою дивитися? Сама ти ради їй не даси? Ти ж якась мати...

Василина. А ти — батько.

Савка. Та нехай вашому чорт батькові. Про мене — хоч і обоє біжіть на вулицю: і мати, і дочка! Я наробився! Я натрудився за день — дайте мені хоч раз у тиждень доспати!

XVII

Олена (виходить на поріг, плаче). Тату! Мамо! Ідіть у хату! Чого ви завелися надворі? Нащо ви людей туманите серед ночі!

Савка. А ти не цвірінчи там, вилупок! Розумна яка вишукалася! Ти вже велика? Ти вже дівувати хочеш? Ти вже розумніша за батька? Ну, то й іди під три чорти з моєї хати! Іди собі хоч під шум! Хоч у прірву!

Тиміш. Отак би й зразу!

Василина (до Олени). Ну, то чого ж дожидаєш — іди, коли батько велить.

Олена (плачучи). Куди я піду — я не хочу!

Тиміш (побожно). Бачте, які тепер слухняні діти!

Олена. Сьогодні піди, а завтра що буде!

Василина. Іди, дурна, поки не бита!

Тиміш. Та чого ви панькаетесь із нею — ломигою її.

Василина (рішуче кидається до Тимоша з рогачем). Ой ти ж мені, пройдисвіте, допік уже до живих печінок!..

Савка. Василино, зажди... Куди ти?..

Олена. Мамо!..

XVIII

Дід Кирпіль (виходить із клепачкою). Що тут таке? Що тут за шум?

Василина. Діду Северине, придержте мені оцього голінного!

Дід Кирпіль. Ага! Це той пробийголова Тиміш. Я його давно знаю! (Розставляє руки, переймає Тимоша.)

Зчиняється гамір.

Василина (захоплено ганяється з рогачем за Тимошем). Та ти ж таки не втечеш од мене! Ні, не втечеш!

Тиміш (ухиляється од неї і од діда, вспіває разом із тим пританцьовувати і приспівувати).

Гоп, Сидір з невісткою,

Як опече копистkою...

Олена (плачучи). Ма-амо! Мамо! Що бо ви робите! Сорому вам немає! Зчинили отаке серед ночі! Це ж завтра й на вулицю не виходь. Острамите на все село, ославите! Ма-амо!

Савка (вертиться на всі боки). Василино! Ось покинь, кажу, Вас... (До Тимоша.) Тимоше! Слухай сюди. (До діда.) Діду Северине — ідіть зараз гукніть... (До Олени.) Та чого хоч ти скиглиш тут? Чи тобі заціпить сьогодні! (До Василини.) Та ти чуєш чи ні? Тим... Олено... Чи то пак: тьху! Василино!

Гамір збільшується. До гомону приєднується соловей.

(Голосно.) Годі! Та годі, кажу! (Кричить із протягом.) Тьху на вашого батька!.. (Кидає батогом об землю.)

Гамір замовкає. Всі спиняються.

Це вже таке настало, що затуляй вуха й тікай із своєї хати безвісти. (Знизує безпорадно плечима.) Іншого нічого не придумаєш!.. (Раптово хапає із землі батіг, швидко іде до Олени.) Кажи мені, ти чого ще дожидаєшся? Чи ти, може, хочеш, щоб я уклонився тобі та став тебе прохати: "Іди, моя доню, на гуляннячко"? Ти цього сподіваєшся? Кажи — цього?.. (Раптово хльоскає її батогом.) А цього не хочеш? Не хочеш? Не хочеш?

Тиміш. Дядьку, чуєте, дядьку! Ви хльоскайте, та не дуже!

Василина (тим часом підкралась непомітно до Тимоша, міряє його рогачем по плечах). Ось тобі! Ось тобі, шибенику! (Регоче.) Я ж таки докажу тобі!..

Тиміш і Олена тікають. За одним женеться Василина, за другою — Савка.

Дід Кирпіль. Ну й діти тепер понаставали! Ну й діти!..

Десь обізвалась голосно, переможно вулиця з висвистом та з вигуками:

Ой що ж то за шум учинився,

Що комар та на мусі оженився!..

Завіса